НАУКОВИЙ ВІСНИК

НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

4·2010

Державний комітет статистики України
Національна академія статистики, обліку та аудиту

НАУКОВИЙ ВІСНИК

Збірник наукових праць

Київ 2010

ББК 60.655

Затверджено до друку Вченою радою Національної академії статистики, обліку та аудиту Держкомстату України Протокол №3 від 15 листопада 2010 року

Редакційна колегія

Пилипенко доктор економічних наук (головний редактор) *Шевчук В.О.,* доктор економічних наук (заступник головного редактора) *МомотюкЛ.Є,* кандидат економічних наук (відповідальний секретар) *Єременко В.Г.,* доктор економічних наук *Кадієвський В.А.,* доктор економічних наук *Корінько М.Д.,* доктор економічних наук *Моцний Ф.В.,* доктор фізико-математичних наук *Надольний І.Ф.,* доктор філософських наук *Нападовська Л.В.,* доктор економічних наук *Осауленко О.Г.,* доктор наук з державного управління *Пантелеев В.П.,* доктор економічних наук *Парфенцева* Я.О., доктор економічних наук *Пузанов 1.1.,* доктор економічних наук *Редько О.Ю.,* доктор економічних наук

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів.

Автори несуть повну відповідальність за достовірність та повноту викладу матеріалу, що публікується.

Матеріали, надруковані у збірнику, є власністю Національної академії статистики, обліку та аудиту Держкомстату України, захищені міжнародним та українським законодавством і не можуть бути відтворені у будь-якій формі без письмового дозволу видавця.

Постановою ВАК України від 15.12.2004 №3-05/11 збірник наукових праць академії внесений до переліку фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора наук (економічні науки, шифр 08).

Адреса редакції:
вул. Підгірна, 1,
м. Київ, 04107, Україна.
E-mail: dasoa@dasoa.edu.ua
Тел. /факс (8-044) 213-32-42

© Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту

НАУКОВИЙ ВІСНИК

Щоквартальний
збірник
наукових праць

2010, №4 (29)

Видається з 2003 року

ЗМІСТ

Статистика

Т.В. КОБИЛИНСЬКА. Статистика земель природно-заповідного фонду України: розвиток і становлення 5
Х. Г. СИДОРЕНКО. Засади переходу національної статистики до нової версії КВЕД..... 10
Т. В. СТРОГОНОВА. Проблеми інформаційно-статистичного забезпечення оцінювання розвитку дистанційної освіти в Україні 14
В. С. ШИШКІН. Статистична оцінка динамічних змін житлових умов населення України 20

Облік, аналіз та аудит

О.А. ЗОР1НА. Особливості сучасного фінансового аналізу 27

Економічна теорія та історія економічної думки

Ф.В. МОДНИЙ. Застосування математики в сучасній економіці: реальність, проблеми, перспективи 32
С. Ф. МАЗУР. Системний підхід до оцінки ефективності використання рекреаційного потенціалу в областях Карпатського регіону України 39
В Б. МОЛЧАНОВ. Економічні погляди Лесі Українки..... 44
А М. ПТАШНИК. Проблеми оцінки поточних зобов'язань за умов фінансової кризи 49
М.Є. СІНИЦЬКИЙ, О.М. СІНИЦЬКИЙ. До питання аналізу кількісного впливу факторів на зміну результуючого економічного показника..... 54

Моделі та інформаційні технології в економіці

0.0. ВАСИЛИНА. Інформаційне моделювання управлінського обліку транспортно-експедиційної діяльності 57
В.1. СУПЕРСОН. І.І. СУПЕРСОН Програмний комплекс “ 1С: Бухгалтерія 8 для України" - введення вхідних залишків та формування початкової інформаційної бази 60

Гроші, фінанси і кредит

Т.В. ЛИПОВА. Джерела фінансування розвитку українських підприємств за сучасних умов 70

Т.В. СТРОГОНОВА асистент,
Запорізький державний медичний університет

Проблеми інформаційно-статистичного забезпечення оцінювання розвитку дистанційної освіти в Україні

Одними з найважливіших напрямів Стратегії розвитку державної статистики, що визначають сучасний розвиток країни, є статистика науки, інновацій, інформатики і модернізації інформаційно-комунікаційних технологій [1]. У цій галузі ведеться розробка і впровадження методології статистики інформаційного суспільства. Створення систем дистанційного навчання є пріоритетним напрямом національної політики розвитку інформаційного суспільства [2-3].

Для оцінки тенденцій розвитку дистанційної освіти (ДО) необхідна інформація, сформована відповідно до єдиної методології збору, інтерпретації і аналізу даних розвитку інформаційного суспільства. Проте аналіз існуючого інформаційно-статистичного забезпечення показав брак інформації, необхідної для проведення аналізу у сфері розвитку ДО. Доступна статистика фрагментарна, роз'єднана, погано узагальнюється і аналізується, малодоступна для споживачів, і внаслідок цього, недостатньо використовуватиметься в практичній діяльності. Крім того, вона зберігається в різних форматах, важко зрозумілих і доступних користувачу, оскільки зараз не існує єдиних правил і єдиного органу, який акумулює і систематизує існуючу інформацію.

Метою цієї статті є аналіз існуючих проблем інформаційно-статистичного забезпечення оцінювання розвитку дистанційної освіти в Україні за умов переходу до інформаційного суспільства.

За сучасних умов переходу до інформаційного суспільства змінюється функціональна роль освіти, і. перш за все, дистанційної її форми: з транслятора знань і генератора специфічних навичок і вмінь вона перетворюється на активного учасника процесу трансформації цих знань па нові продукти; технології і послуга Людський потенціал, завдяки освіті, стає ціннішим ресурсом, ніж застарілий і сильно зношений основний капітал; головним чинником розвитку і забезпечення конкурентоспроможності української економіки. Таким чином, з позицій економічного підходу можна розглядати освіту як джерело економічного зростання країни. У зв'язку з цим доцільним є моніторинг розвитку освіти, зокрема ДО, і оцінки його економічної ефективності. На жаль, оцінка розвитку й ефективності використання освіти (людських ресурсів) поки не входить до управлінського інструментарію керівників більшості українських вищих навчальних закладів (ВНЗ), підприємств, організацій, компаній. Однією з причин цього є факт, що в системі статистики практично відсутні показники і методології розрахунку, які дають змогу оцінити економічні аспекти це тільки нової інноваційної форми освіти - ДО, але і традиційної вищої школи.

Розгляд ДО в аспекті аналізу господарської діяльності вимагає чіткого визначення суті терміну «дистанційне навчання", як економічної категорії, і меж його статистичного застосування. Оскільки основним інструментарієм для систематизації і угрупування економічної і соціальної інформації по категоріях є система класифікації, були проаналізовані основні національні класифікатори і номенклатури. опубліковані на веб-сайті Держкомстату України [4]. ДО відноситься до категорії «освіта», яку в національних класифікаціях розглядають як об'єкт і явище. Так, ДО можна віднести до однієї з позицій номенклатури послуг галузі освіти (ДКПП[1]); розглядати як вид економічної діяльності з виробництва освітніх послуг (КВЕД[2]); інноваційний і технологічний спосіб виробництва освітніх послуг.

[1] ДКПП Державний класифікатор продукції та послуг
[2] КВЕД - Класифікація видів економічної
діяльності © Т.В. Строгонова, 2010

що вимагає інформатизації і інвестицій (ЦСКП[3]), становлячи забезпечення високої якості життя населення (КІСЦ[1]); послугу, що бере участь в зовнішньоекономічній діяльності і формуванні ВВП (КПЗЕД[3])

У таблиці 1 приведені позиції освіти в різних класифікаціях.

Таблиця 1

Позиції освіти на різних рівнях класифікаторів

Ознака класифікації	Назва класифікатора	Позиції класифікації
діяльність	КВЕД	M80.30.0-вища освіта Цей підклас містить: - вищу освіту відповідних освітніх рівнів: неповну, базову, повну та відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів: молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр - технічну та професійну освіту на рівні вищого навчального закладу II - IУ рівнів акредитації ідготовку наукових і науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації: аспірантура (ад'юнктура) і докторантура, а для творчих і виконавських кадрів зі спеціальностей мистецьких напрямів - асистенгура-стажування - післядипломну освіту: перепідготовку, спеціалізацію, розширення профілю (підвищення кваліфікації), стажування M80 4-другі види діяльності в утворенні. Ця група охоплює спеціалізовану освіту для дорослих, яка не відповідає освіті, віднесеній до 80 1 -80.3. Освіта може забезпечуватися за стаціонарних умов, за допомогою радіо, телебачення, через Інтернет або заочно.
продукція-послуги	ДКПП (ДК 016-97)	M80.3-вища освіта M80.42.10- послуги з навчання дорослих та послуги у сфері освіти інші M80,42.10.400 - послуги заочної освіти освітніми установами різного рівня M80.42.10.500-навчання за допомогою радіомовлення і телебачення
виробництво	ЦСКП КІСЦ	M80.3 - вища освіта M80.42.0 - освіта дорослих та інші види освіти 10.4 виша освіта 10.5.1 1 - освіта, що не визначається за рівнями - освітні програми, зазвичай для дорослих, які не потребують будь-якого спеціального попереднього навчання, зокрема, програмі професійної підготовки і культурного розвитку
торгівля	КПЗЕД	M80.3 послуги у сфері вищої освіти M80.4 - послуги, пов'язані з навчанням дорослих та інші послуги у сфері освіта

[5] ЦСКП - Центральна статистична класифікація [4] КІСЦ- Класифікація індивідуального споживання за цілями [3] КПЗЕД- Класифікація послуг зовнішньоекономічної діяльності

Як видно з даних табл.1 класифікаційна позиція «дистанційна освіта» не зустрічається в розділах і на деталізованих рівнях класифікаторів. Вид навчання, визначення якого можна було б віднести до ДО в класифікаторах, зустрічається в підкласі М 80.4 доросле навчання (наприклад, в КВЕД, ДКПП. ЦСКП, КПЗЕД - „Освіта може забезпечуватися за стаціонарних умов, за допомогою радіо, телебачення. через Інтернет або заочно")- Проте цей розділ не використовується для кодування діяльності акредитованих ВНЗ. що надають послуги різних освітніх рівнів. Діяльність ВНЗ за поданням професійно-кваліфікаційної, післядипломної освіти групується в розділі М80.3. У цьому розділі немає деталізації за формами освіти - як надаються освітні послуги: дистанційно, заочно, традиційно. В той же час форма надання послуг є одним з головних чинників, що визначають процес виробництва. Дистанційна форма вимагає відмінних від традиційної складу і кількості ресурсів: основних засобів, устаткування, кваліфікації робочої сили, інформаційних і педагогічних технологій [5-6]. Відмінності у процесі виробництва приводять до відмінностей в результатах економічної діяльності: витратах на виробництво, випуску тощо. Оскільки класифікації є не тільки інструментом впорядковування статистичної інформації, але і механізмом регулювання відносин, необхідно, щоб в класифікаторах існували позиції, які полегшують підготовку статистичних даних про діяльність ВНЗ і допомагають об'єктивному відображенню процесу розвитку ДО Для цього можна було б деталізувати розділ М80.3 ввести підрозділи, що характеризують форму надання послуг, оскільки, форма надання послуг впливатиме на економічні результати діяльності ВНЗ.

За основу методології національної системи класифікацій взято принцип відповідності елементів класифікацій логічно зв'язаних всередині і між собою: наприклад, в основу ЦСКП відповідність «діяльність-продукция/послуга", коли кожному виду діяльності відповідає та продукція, яка може бути її результатом. Освіта є однією з галузей, головним результатом діяльності якої є формування національного людського капіталу [7]. У системі класифікацій немає класів і номенклатур, що зв'язують не тільки дистанційну, але і традиційну освіту і людській! капітал. Також відсутні кількісні параметри розвитку сфери освіти і якісні індикатори, що характеризують результативність накопичених знань, відповідних потребам суспільства і ринку.

Оскільки класифікації створюють основу для підготовки статистичних даних і мають забезпечити можливість об'єктивного відображення особливостей нових соціально-економічних явищ і відносин, що виникають у суспільстві, зокрема розвиток ДО, відсутність деталізованих за видами навчання позицій може ускладнити реалізацію запитів на отримання даних про особливості розвитку освіти (зокрема, ДО) в Україні, накопичення людського капіталу, визначення їх ролі в розширеному відтворенні країни. Це потребує розвитку статистики освітніх послуг, що представляє сектор в термінах товарів і послуг.

Розглянемо межі статистичного застосування ДО. Складність їх визначення полягає у тому, що статистика сфери послуг нових (нетрадиційних) видів діяльності, до яких відноситься і ДО, на цьому етапі знаходиться сама в процесі розвитку [8-9]. З одного боку, в статистиці послуг відбувається ревізія форм діючої звітності: звільнення її від перенасичення показниками, які не несуть статистичної інформації. А з другого боку, відбувається доповнення розділами і показниками, які характеризують економічні, властиві ринковій економіці зміни, які логічно виходять з потреб сьогодення. Для вирішення проблем у ній галузі Держкомстатом була розроблена Концепція статистики послуг [9]. Визначений основний підхід до організації статистичних спостережень у сфері послуг, відповідно до якого нові форми для отримання інформації у вигляді вибіркових спостережень, мають бути гармонізовані з міжнародними формами, що використовують в країнах з ринковою економікою. Згідно з [9] метою статистичного спостереження за ДО можуть бути: специфічні завдання аналізу ринку освітніх послуг (внутрішнього і зовнішнього); характеристики соціально-економічних відносин, що складаються у сфері освіти, характеристики виробників і споживачів освітніх послуг; обсягів виробництва і

попиту, що лають змогу вирішувати проблеми працевлаштування й зайнятості: якості освітніх послуг. їх зв'язку із зростанням людського капіталу та ВВП.

Аналіз форм статистичної звітності показав, що в існуючих спостереженнях практично відсутня інформація щодо ДО. У табл. 2 приведені форми державних спостережень, в яких існують позиції ДО.

Таблиця 2

Розподіл статистичних спостережень за процесом розвитку ДО за вилами спостережень

Види спостережень	Назва спостереження	Позиція ДО в формі спостереження
тематичні (річні) дослідження з окремих питань	анкета «Стан розвитку дистанційного навчання в України» для МОН	технологічне забезпечення ДО кадрове забезпечення ДО інформаційне забезпечення ДО структурна підготовка фахівців
адміністративні дані	до аналізу діяльності вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації	контингент студентів дистанційної форми навчання

У адміністративну форму «До аналізу діяльності ВНЗ III-IV рівнів акредитації», що щорічно подають ВНЗ у МОН, у розділі «Структурна підготовка фахівців" з 2009 року введена позиція «Контингент студентів дистанційної форми навчання", яка дає змогу визначити кількість студентів ДО. Ніяких інших показників, що дозволяють надалі досліджувати і оцінювати ефективність цієї форми навчання, немає.

Для вивчення і аналізу стану розвитку ДО у ВНЗ за замовленням Міністерства науки та освіти в рамках заходів [3 Ị у 2007,2008 роках проводилося анкетування ВНЗ України III-IV рівня акредитації, що мають певні напрацювання в цій галузі [10]. Проте, метою цього анкетування було підвищення результативності пілотного наукового проекту[6], Тому дані, одержані в результаті цього тестування, для вирішення економічних питань у ВНЗ непридатні.

Для керівників ВНЗ, менеджерів найбільший інтерес може представляти кон'юнктурна статистика. Наприклад, у разі прийняття рішення про можливість відкриття центру ДО, управлінцям необхідно знати: скільки центрів в країні вже існує, в яких регіонах, скільки користувачів, які спеціальності пропонують, яка вартість навчання. Проте така статистика відсутня. Крім того, невирішеною є проблема забезпечення статистичної роботи у сфері освітніх послуг методологією і програмами збору, узагальнення і надання інформації.

Кон'юнктурна статистика необхідна не тільки керівникам ВНЗ, але і для державного регулювання сфери освіти. Важливі для розвитку ДО та інформаційного суспільства показники можуть бути розраховані тільки за допомогою даних кон'юнктурної статистики. У табл. 3 запропоновані основні показники, що характеризують кон'юнктуру ринку ДО.

Статистика сектора ДО має бути переведена на прийняті в міжнародній практиці принципи її формування на базі статистики освіти, з урахуванням деталізації відповідних статистичних даних за видами педагогічної, наукової, інноваційної й економічної діяльності, послуг з тим, щоб одержати необхідні агреговані оцінки. Належить здійснити подальші кроки щодо адаптації до майбутніх змін у стандартах і класифікаціях, що передбачається як міжнародними організаціями, так і національними статистичними службами. Стосовно сектора ДО це дасть можливість представлення сектора в термінах товарів і

6 «Банк атестованих курсів дистанційного навчання для навчальних закладів всіх рівнів освіти»

Таблиця 3

Система показників кон'юнктури ринку освітніх послуг (ДО)

Напрям дослідження	Мета дослідження	Показники кон'юнктури ринку
Пропозиція освітніх послуг	розподіл за спеціальностями; розподіл по регіонах	обсяг, структура, динаміка розподілу пропозиції ВНЗ за спеціальностями, по регіонах
Купівельний попит на послуги	диференціація попиту; споживацький потенціал	попит по престижності ВНЗ; попит по престижності спеціальностей; попит за ціною, попит за станом ринку праці; попит за місцем проживання; місткість ринку праці, місткість ринку послуг; місткість попиту
Пропор-ційність ринку	державне регулювання розвитку інформаційного суспільства, сталий розвиток освіти	співвідношення ринків праці і освітніх послуг, розподіл ринку між ВНЗ за спеціальностями; розподіл ринку між ВНЗ по доходах; структура споживачів (соціально-демографічна і т.п.); структура випускників; структура людського капіталу; регіональна структура ринку
Тенденція розвитку ринку	гармонізація з ринком праці стратегія розвитку ВНЗ	темпи зростання, темпи інвестицій; особливості і циклічність розвитку ринку
Регіональні відмінності	ліквідація асиметрії розвитку регіонів	регіональна варіація співвідношення попиту і пропозиції і інших пропорцій ринку; регіональна варіація рівня попиту (в розрахунку на душу населення); регіональна варіація темпів динаміки основних параметрів розвитку ринку
Ділова активність	стратегія розвитку ВНЗ	кількість, розмір, частота і динаміка інвестицій, проектів, інновацій, наукових розробок; ступінь корисності
Ризики	стратегія розвитку ВНЗ державна політика	інвестиційний ризик (для приватних ВНЗ); ризик прийняття управлінських рішень; ризик випадкових коливань ринку праці; ризик неефективного використовування бюджетних коштів (бюджетний ВНЗ)
Масштаб (розмір) ринку, рівень монополізації і конкуренція	стратегія розвитку ВНЗ державна політика	кількість ВНЗ, виступаючих на ринку по кожній спеціальності, їх розподіл за формами власності, формами навчання; загальний обсяг реалізації послуг і розподіл вузів за розміром (обсяг збуту і продажу); частка вузів різних форм власності, їх організаційні форми, їх частка в загальному обсязі ринку; розділ ринку (угрупування ВНЗ по частці, в загальному обсязі збуту і продажу); частка ВНЗ в загальному обсязі ринку послуг

послуг, забезпечуючи тим самим глибше і детальніше вимірювання масштабів інформаційного суспільства.

Виходячи зі всього вищесказаного, необхідно ввести державні спостереження за кон'юнктурною статистикою освіти, у форми яких включити і позиції щодо **ДО.**

Розробити форми адміністративних даних для ДО. Наприклад, дуже часто ВНЗ надають послуги органам місцевого самоврядування, підприємствам регіону, де вони розташовані, - курси КПК, перекваліфікації і т.д. Ці дані в сукупності з даними підприємства дозволять оцінити безпосередньо людський капітал підприємства, ВНЗ, що є важливим науково-практичним завданням на сьогодні.

Повинні бути вирішені методологічні питання, пов'язані з вдосконаленням статистичного аналізу використовування ДО в різних секторах економіки, соціальній сфері і домогосподарствах на систематичній основі в синхронізації з розвитком міжнародної практики. При цьому слід розуміти, що крім власне розповсюдження ДО, підлягають вивченню дія ДО на продуктивні можливості економіки і конкурентоспроможність організації, інституційні перетворення, соціальні ефекти і інші явища, що виникають завдяки інформатизації суспільного і приватного життя.

Найважливішим і узагальнюючим напрямом розвитку статистики ДО має стати організація на постійній основі моніторингу ВНЗ, що забезпечує інформаційну підтримку розробки і реалізації державної політики у галузі розвитку ДО і становлення інформаційного суспільства в Україні.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 2004 р. N 910 «Про затвердження Стратегії розвитку державної статистики на період до 2008 року»
2. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки* від 09.01.2007 № 537-V // Відомості Верховної Ради України. - 2007. - № 12
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми "Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці" на 2006 - 2010 роки" від 7 грудня 2005 р. № 1153 http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1153-2005-%EF
4. Національні (державні) статистичні класифікації (класифікатори) http://www.ukrstat.gov.ua/
5. Наказ Міністерства освіти і науки України «Положення про дистанційне навчання" від 21.01.2004 №40 http://zakonl.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0464-04
6. Програма розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 роки від 23 вересня 2003 р. N 1494 http://zakonl .rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1494-2003-%EF
7. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. — Київ: Знання, 2001. — 254 с. ISBN 966-620-111-9
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.06. 1998 № 971 про прийняття «Програми реформування державної статистики до 2002 року*
9. Наказ Держкомстату України від 19.01.2001 №54 про прийняття «Концепції статистики послуг" http://www.ukrstat.gov.ua/
10. Стан розвитку дистанційного навчання в Україні (станом на 11.02,2008). Результати обробки і аналізу інформації, яку надано вищими навчальними закладами III-IV рівня акредитації на замовлення Міністерства освіти і науки http://uiite.kpi.ua/ua/about-uiite/public/singlerecord.html?tx_wfqbe_pil%5Bid%5D=14